

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
URSU, IOAN

30 de ani fără Noica. Exerciții de iubire/
Ioan Ursu; ed.: Florea Firan – Craiova: Scrisul
Românesc Fundația – Editura, 2017

ISBN 978-606-674-155-2

I. Florea Firan (ed.)

1

IOAN URSU

30 de ani fără Noica

Exerciții de iubire

© Ioan Ursu

© Scrisul Românesc

Fundația–Editura, Craiova, 2017

Tel./fax: 0722.753.922; 0251/413.763

Email: scrisulromanesc@yahoo.com

Scrisul ^{SR} *Românesc*
Fundația – Editura

Cuprins

<i>În loc de prefață.....</i>	<i>7</i>
<i>Apropierea de Noica.....</i>	<i>15</i>
<i>Despre muzică, numai de bine</i>	<i>25</i>
<i>Solilocvii câșe, solilocvii perpendiculare.....</i>	<i>37</i>
<i>Din Dosarul urmăririi OBIECTIVULUI:</i>	
<i> Păltiniș, 6 oct. 1977, Vila 23</i>	<i>53</i>
<i> Ghici cine (nu) îl iubește pe Noica?</i>	<i>61</i>
<i> Eminescu. De la Noica la Lucian Boia</i>	<i>75</i>
<i> Cum e noul cu puțință azi în cercetarea științifică? Parafrază și încercare de răspuns unei cărți a lui Constantin Noica ...</i>	<i>89</i>
<i> Despărțirea de Noica?.....</i>	<i>105</i>
<i> În loc de încheiere</i>	<i>121</i>
<i> Ioan Ursu.....</i>	<i>137</i>

în sprijinul aserțiunii de mai sus: 1. Noica este un filozof în ale cărui gânduri te regăsești; 2. Noica e unul dintre cei mai tonici filozofi europeni; 3. Cazul Noica îți pune sub ochi un exemplu de anduranță spirituală ieșită din comun; 4. Lipsa de vulnerabilitate față de constrângerile exterioare i-a dăruit lui Noica o neobișnuită apetență pentru singurătate; 5. Secretul creativității lui Noica stă într-o paradoxală orientare de tip afectiv, prin cuplarea la rădăcina națională; 6. Noica te învață să scrii.

Că Noica este o legendă vie pentru mine, nevindându-mi să cred că pun un punct final la ceea ce am început acum 15 ani, se vede cu ochiul liber din ultima bucată a culegerii de față.

Apropierea de Noica

„Pentru a nu avea dreptate
la modul triumfal.”
(Borges)

Hazardul frate cu norocul și cu lăuntrica năzuință m-a privilegiat cu apropierea de Noica cel al perioadei de la Păltiniș; asemenea mie, totuși nu puțini au fost. Întâlnirea cu autorul a avut loc, mijlocită revelație, cu ani înainte, în 1970, prin fragmentele din *România literară*, care repovesteau, în acel timbru atât de personal, hegeliană *Fenomenologie a spiritului*. Curând a urmat – parcă a fost ieri – întâlnirea într-o librărie, în librăria Kretzulescu, cu emblematica sa carte, *Rostirea filozofică românească...*

Anii treceau, celelalte cărți au venit una după alta – câteva, apariții interbelice, mi-au ieșit în cale la Biblioteca Academiei, prin anticariate, sau la diverși cunoscuți –, iar Noica devenea nedezmintit reperul unora din generațiile acelor ani paradoxali prin amestecul de sordid social-politic cu o difuză germinație creatoare pe toate planurile.

...De astă dată, într-un octombrie 1986, goneam, în compartimentul trenului pentru Sibiu, într-un grup

de cercetători – matematicieni și ingineri – pentru a participa la un colocviu științific. „Dacă e Sibiu... e Noica”, m-am trezit gândind cu voce tare. Mirare și nedumerire la ceilalți: „Cine e Noica?” Doar o colegă, matematiciană, era întrucâtva avizată. Pledoaria mea pentru filozoful de la Păltiniș a fost scurtă și însuflețită, însă fără o țintă concretă. Coborând la Sibiu, ne-am cufundat în ritualul manifestării, mai puțin colega noastră care s-a dus glonț la Păltiniș și a rămas peste noapte acolo, prinsă, împreună cu alți musafiri, de prestația gazdei. A doua zi s-a întors, ușor exaltată, transmițându-ne o invitație a lui Noica, foarte disponibil spre a ne cunoaște și a sta de vorbă. O atare idee nu-mi ieșise până atunci la suprafața gândului, prin urmare o asemenea surprinzătoare eventualitate mă copleșea: „O să mă fac de râs; ce pot să-i spun eu domnului Noica?” Dar nu mai puteam da înapoi: doi dintre colegii mei, un matematician și un inginer, s-au prins în joc.

Am ajuns în fața vilei, relativ izolată și protejată de brazi falnici, încă pe lumină. Am așteptat cu emoție să ni se deschidă și să fim întâmpinați. Respectiva emoție îmi aparținea cu certitudine, nu garantez și pentru a celorlalți doi. Scund, dar bine legat, cu un halat-surtuc pe umeri, cu capul înclinat puțin înspre înainte-dreapta și cu un zâmbet larg, nu lipsit parcă de anumite capcane, pe chip – iată omul în fața noastră! Supuși imediat la o așa-numită „probă a focului” – înfripirea acestuia, cu ajutorul unor vreascuri adunate la repezeală din imediata vecinătate, într-o sobiță cilindrică de fontă,

înclinată ca turnul din Pisa și aflată în camera de la intrare-parter, pe dreapta, unde ar fi urmat să dormim ca musafiri, dar cu plata totuși a taxei oficiale – am eșuat lamentabil spre amuzamentul comprehensiv-condescendent al gazdei noastre, care nu a pregetat să ne administreze, în timp ce ne conducea pe scări în sus în camera proprie de la etaj, o alocuțiune despre răbdare și tenacitate, ca piese obligatorii în arsenalul utilizabil în fața încercărilor de pe scena vieții.

Camera lui Noica, modestă și frustă, dispunea de două paturi, un lavoar, iar scaunele de rigoare au fost aduse din celelalte două camere ale vilei; o planșetuță ținută pe genunchi, cu amfitrionul trăgând din pipă, așezat pe unul din paturi, servea drept unică – și favorită – masă de scris sau de citit. Un reșou alimentat la priză avea să fie, iarăși unică, sursă de căldură, pentru a contracara frigul insidios, de octombrie și de altitudine. Câteva cărți și caiete instalate pe patul de la perete și pe un raft improvizat montat pe colț – iată cadrul în care s-au scris probabil *Tratatul de ontologie* și *Scrisorile despre logica lui Hermes...*

A urmat o serată în maniera lui Noica, prelungită până după miezul nopții. Un program ad-hoc a fost de îndată pus la punct, program care nu excludea improvizația, spontaneitatea. Potențialul de actori, activi sau mai puțin activi, ni s-a evaluat prin câteva întrebări lămuritoare asupra profesiei și rostului venirii noastre acolo (invitația în sine necontând în acest „proces”). „Dacă avem vreo problemă anume care ne preocupă?”

Luat prin surprindere, am declinat rapid existența unei asemenea... obsesii, fie ea și de prozaică natură (mărturisind că am îndrăznit să vin pur și simplu pentru a-l vedea și auzi), dar cu ceilalți doi versatului și totuși imprudentului dialectician preconizatul dialog nu i-a reușit în parametri convenabili, să spunem așa. Unul dintre colegi, matematicianul, pe care îl cunoșteam foarte bine în traiectoria sa spirituală cam sprintară, de la practica yoga la neoprotestantismul baptist, a încercat, chiar mânat de un interes sincer, să-l atragă pe filozof pe tărâmul religios al devenirii întru... Iisus, dar gazda noastră a evitat, poate cu o anumită mefiență explicabilă în contextul vremii, un teren care nu-i pria. În schimb, s-a lăsat atras, cu o stranie naivitate, într-un dialog al surzilor cu inginerul, diagnosticat într-un final excedat ca total lipsit de „organ filozofic”. Mingile socratice ale amfitrionului erau respinse, ca de un perete rigid, de mai tânărul încăpățânat și ultrapozitivist. Opac într-adevăr, acesta nu era dispus să digere nici un concept „așa-zis filozofic”, nu era dispus decât, eventual, să conceedă filozofiei un anumit statut de *ancilla* a științelor. Poate aproape un sfert din timp a curs sub semnul acestui semieșec al lui Noica. Recuperarea unui fiu risipitor n-a fost câtuși de puțin posibilă. Dar era acesta un tribut pe care Noica n-avea cum să nu-l plătească situației la care se expunea cu bună știință, aceea de „antrenor cultural” al celor veniți de aiurea.

Ce putea să propună gazda noastră în continuare altceva decât „o seară Eminescu”? Cu convingere,

cu nedisimulată pasiune chiar, ne-a citit, însoțite de comentarii-flash, fragmente transcrise într-un caiet de uz personal din celebrele *Caiete* eminesciene. „*Reprezentăția e un ghem absolut unul și dat simultan. Resfirarea acestui ghem simultan e timpul și – experiența. Sau și un fuior, din care toarcem firul timpului, văzând numai astfel ce conține. Din nefericire atât torsul cât și fuiorul țin întruna. Cine poate privi fuiorul abstrăgând de la tors, are predispoziție filozofică...*” Se făcuse deja cald în cămăruța înghesuită și fumul pufăit din pipă era gros să-l tai cu cuțitul. Și, ca un corolar al serii, la o oră destul de târzie, a sosit un musafir-surpriză pentru noi, pe care însă Noica îl aștepta, un profesor din Suceava. Acesta era un benevol angajat, între mulți alții, într-unul din utopicele programe ale neostoitului cărturar și filozof, de astă dată acela de recuperare, prin microfotografiere, a manuscriselor lui Eminescu. Așteptatul profesor avea să dea seama asupra tribulațiilor sale în lupta cu inerția și birocrăția autorităților. Noica a ascultat cu vădită nemulțumire și, într-un sfârșit, obosit și el, ne-a trimis pe toți la culcare.

A doua zi dis-de-diminează, înainte de întoarcerea la Sibiu, Noica ne-a tratat cu un ceai și ne-a întreținut cu o conversație nu tocmai banală, în care a distribuit, printre altele – binecunoscută marotă – săgeți pe adresa „pompierilor politici”, mai-marii zilei și ai lumii, care nu mai obosesc în „a pune de un incendiu” aproape catastrofal pentru planetă, grăbindu-se apoi să culeagă tot ei meritele pentru efortul de a-l stinge.

Ne-am despărțit cu o curtoazie sinceră, nu fără a-i promite că o să revin curând la Păltiniș pentru un sejur mai pe îndelete (ceea ce avea să se și întâmple în februarie 1987): cred că nu-i făcusem impresia de „caracudă” (îmi vin în minte *Amintirile de la Junimea* ale lui Vasile Pogor), și, prin intervențiile la obiect din timpul seratei mă dovedisem oarecum introdus în universul „nicasian”.

Domnul Noica jucase bine, provocator chiar, și în acea seară de pomină prelungită până la orele două dimineața, comedia „vulnerabilității” în fața matematicii. „Matematicile pot corupe logica”, „matematicile au ceva în plus față de logică... ceva de natură să lase permanent logica în urmă”, sunt citate din *Scrisori despre logica lui Hermes* (Ed. Cartea Românească, București, 1986, p. 197), care adie a „flirt” cu o disciplină altfel foarte severă. (Altădată, peripatetizând, se lăsase fascinat de ecuațiile lui Maxwell, percepute și acestea ca o a doua „epură” a universului, prima decretată fiind faimoasa formulă a lui Euler). Era la curent cu teoria sistemelor a lui Bertalanffy, dar credea că încă îi lipsește formalizarea matematică. Nu l-am auzit însă în context pomenindu-i pe un Wiener, pe un Mesarovic sau pe un Kalman, care construiseră deja severe formalisme matematico-sistemice. Dar tot atât de adevărat este că această fascinație, amestecată cu o bună doză de nostalgie, generată poate de studenția de un an la matematică, nu era tocmai mimată.

Noica nădăjduia ca un matematician, de ce nu, să purceadă de acolo, din *Scrisori...*, la o formalizare a

„logicii lui Hermes”, o formalizare în spiritul a ceea ce azi se numește cu un termen general logica matematică. „Logica lui Hermes” era clădită pe o teorie a „mulțimilor secunde”, înrudite cu monadele lui Leibniz, dar și cu acei exemplari indivizi ai lui Darwin, care prin selecție naturală asigurau apariția speciilor.

Sistemul logic propus de Noica ținea în principal „științele omului” (și nu ale naturii) și angaja, cum spuneam, o nouă teorie a mulțimilor, „iar aceasta pare a putea fi formalizată, chiar în stilul formalismelor curente” (p. 226; citatele sunt din aceeași sursă, indicată mai sus). Dar cum să promovezi un asemenea formalism, dacă „operațiile cu mulțimi sunt ne semnificative aici, ele făcând loc operațiilor în lăuntrul mulțimilor, prin potențare și compenetrare”? (p. 159). Pentru a înțelege semnificația acestor operații, să spunem mai întâi că o mulțime secundă era definită ca „mulțimea mulțimilor cu un singur element” (p. 145), în care întregul – alias mulțimea – „poate deveni ca și dispărent, preluat fiind în propria sa distribuție” (p. 145) în părțile componente, adică în elemente, ele însele mulțimi; aluzia la o lume vie, alcătuită din indivizi competitivi, unii cu valențe de câștigători, sau chiar de „mutanți”, este străvezie. Nu putem fi induși în eroare, cunoscând bine limbajul (stilul, timbrul) nicasian: „Înțeles ca închidere a mulțimii, elementul se ridică la puterea ei, adică se redeschide prin ea. Luat ca atare însă, elementul unei mulțimi secunde este o «depotențare» a ei” (p. 147), adică a mulțimii (întregului). Ar putea fi la locul